

**NEMZETI IRODALMUNKRÓL
ÉS A
MAGYAR KÖNYVKERESKEDELEMRŐL**

**IRTA ÉS FELOLVASTA A «CSAK SZOROSAN» EGYLET
MÁJUS HÓ 7-ÉN RENDEZETT FELOLVASÁSI ESTÉLYÉN**

RÉVAI SAMU

**BUDAPEST, 1887
A «CSAK SZOROSAN» BUDAPESTI KÖNYVKERESKEDŐ SEGÉDEK EGYLETE
KIADÁSA**

A könyvkereskedelemben évek óta beállott és mindinkább elharapódzott súlyos anyagi nehézségek a dolog természete szerint visszahatással voltak nemzeti irodalmunk fejlődésére is, a mennyiben a szélesebb körökben megindult szellemi productió nem nyerhetett felbátorítást a létért küzdő könyvkereskedelemben. Igen számos munka nem juthatott napvilágra és sok jeles író nem szerezhette magának nevet és érvényt, mert nem akadt vállalkozó kiadó az irodalmi termékek közrebocsátására. Évek óta nyilvánult ezeknél fogva, nevezetesen irodalmi körünkben a pangásról és tespedésről szóló panasz, folytak a tanácskozások és megbeszélések, míg utoljára a múlt ősszel indultak meg újabb nyilvános tanácskozások annak kiderítésére, miként lehetne hazánkban a könyvvásárlásnak nagyobb lendületet adni.

Nem lesz tehát érdektelen ebben a körben is reámutatni és saját karunkban is fontolóra venni ama körülményeket, melyek a hazai könyvkereskedelem és a nemzeti irodalom gyarapodását hátráltatják. Mai igénytelen felolvasásomban azonban nem fogok különösen és behatóan foglalkozni csupán ezen kérdéssel, egyet-mást akarok elmondani, a mi fiatal nemzedékünk érdeklődését fölkeltheti.

A magyar könyvkereskedelem az utolsó évtizedekben, habár súlyos viszonyok közepette, nagy haladást tett fejlődése és megszilárdulása tekintetében, olyan pontot értünk el immár, hogy érdemes visszapillantást vetnünk a közelmúltra, követve az utas példáját, ki lassan ugyan, de folyton előre haladva, midőn bizonyos magaslatothoz ért, percnyi pihenőt enged magának útjában, megáll, körülnéz, hogy a megejtett útról fogalmat, tájékozást szerezzen, új erőt és bátorságot merítvén abból az észlelésből, miszerint kitartás és lankadhatlan fáradozás mellett a célul kitűzött magaslatothoz nem sokára el fogja érhetni.

Hazánkban a könyvkereskedelem már a század első kezdetében indult virágzásnak némely tekintetben, voltak nevezetesen fővárosunkban tekintélyes könyvárusok, sőt kiadók, kik productiójuknál fogva jelentőséggel bírtak még a külföldön is, csak hogy azok vajmi kevés járultak hozzá a mindinkább ébredő nemzeti szellem fejlesztéséhez és irodalmi úton való ápolásához. Egyes cégek jelentékeny tevékenységet fejtettek ki a közönség tudomány vágyának és irodalmi szórakoztatási igényeinek kielégítésére, hanem azok a kiadó urak, a kik magyar pénzen meggazdagodtak, idegen nemzet malmára hajtották a vizet. Culturtörténetünk azt a szomorú képet fogja bemutatni az utókornak századunk első feléről, hogy nemzeti életünk pezsgő, ifjú erejét minden téren kifejtő, fenkölt és lángeszű férfiakban dús korszakában könyvkereskedelmünkben nem volt meg sem érzék, sem világos felfogás azon mozgalom iránt, mely a nemzeti eszmények megvalósítását célozta. Vörösmarty és Petőfi költői, Kossuth és Széchenyi politikai pályafutása idejében Budapesten «Belletristisches Lesekabinet»-ek keletkeztek és jól is keltek. Magyar könyv különben más indokból sem jelenhetett meg itthon, mihelyt politikai tartalmú volt. Német vagy angol cég alatt kellett abban a korszakban kibocsátani magyar könyvet, midőn nemzeti önállóságunk és a szabadság eszméiért küzdő titánok síkra szálltak a magyar nemzet regenerációjáért. Széchenyi «Stadiuma» Lipcsében jelent meg.

Midőn ezen tényeket constatáljuk, jó nagy részben megmagyarázhatónak, sőt kimenthetőnek véljük az akkori könyvárusok magatartását; részint bevándorolt németek voltak – mert fájdalom – akkor is dívott az a szomorú, összes nemzeti életünkre még folyvást visszahatással bíró, iparunkat és kereskedelmünket megbénító kóros állapot, miszerint művelt magyar közönségünk a productiv munkától idegenkedett, azt dehonestálónak tekintette; azon elemek pedig, a melyekből könyvkereskedőink kikerültek, egyesek kivételével, kellő műveltséggel, szakképzettséggel és a nemzeti élet egzisztenciái iránti érzékkel nem voltak felruházva.

A harmincas évekig a fővároson kívül alig létezett könyvkereskedés az országban. Nem is csodálkozni azon, hogy még szükség sem volt rá abban a korban. A könyvárusi forgalomban újabb időben annyi jelentőségre jutott iskolakönyv századunk elején majdnem csak a szó

teljes értelmében nem fordult elő; az iskolás fiúnak nem kellett akkor magával hordani egész szertárt, még csak sok papirost sem kellett a tudományra fogyasztani. A tanár elmesélte és magyarázta a különböző tantárgyakat; kivételt csak a latin auctorok képeztek, melyekkel könyv útján kellett az ifjúságnak megismerkednie; azonban a Cornelius Nepos, Ovidius és Cicero példányai átszálltak nemzedékről nemzedékre és csak ritkán kellett gondoskodni új példányokról.

A mi könyv mégis kellett, azt csak nagy nehezen lehetett beszerezni a fővárosból, mikor nagy vásár alkalmával úri ember és kereskedő egyaránt itt megfordult. Sem ötkilos csomagokról, sem postai küldeményekről abban az időben szó sem volt. Az úri családoknál itt-ott létező, olykor igen becses könyvtárakat csakis a fővárosban, nagyrészt pedig Bécsben szokták kiegészíteni. A középiskolákban használt egyes iskolakönyvek és latin auctorok az egyetemi nyomdából kerültek ki.

A könyvkereskedői üzlet concessióhoz volt kötve, melyet azonban nem lehetett oly könnyű szerrel kinyerni, mint manapság; a bécsi absolut kormánytól minden tekintetben függő budai helytartótanács csak olyan esetben adta meg a concessiot, ha a folyamodó politikai magaviselete az akkori szabadságellenes fogalmak szerint kifogástalannak elismertetett; protectio nélkül a dolog igen nehezen, de mindenesetre hosszadalmas úton ment. Igaz, hogy aztán ez a concessio valamely privilegium előnyeivel is birt; sem concurrentiától, sem valamely kontár üzelmektől nem kellett tartani; jól berendezett és némely értelemmel vezetett könyvkereskedés módot szolgáltatott a megélhetésre, sőt még vagyonosodásra is.

Nem mondok ugyan új dolgokat, de nem lesz talán érdektelen némely részletes adatok nyomán képet alkotni arról az időről és könyvkereskedői viszonyairól. Csak a harmincas években keletkezett egyes vidéki városban könyvkereskedés. Én csak Pozsony-, Kassa-, Nyitra-, Eperjes- és Kolozsvárról tudom elmondani, hogy azokban a nevezett időben olyanok lettek alapítva. Hazánkban szintúgy, mint régebbi időben a külföldön, rokon foglalkozásokból nőtte ki magát a könyvkereskedelem; könyvkötők, könyvnyomdászok és tanítók képezték a törzselemet; csak a mi időnkben keletkezett az az abnormis állapot, hogy számos ember, ki pályáját eltévesztette és más téren hajótörést szenvedett, a könyvkereskedelmet oly biztos révnek tekinti, és abban oly bátran mer kikötni.

Szives engedelmmel megemlékezem ama vidéki könyvkereskedés keletkezéséről, melynek számos éven át magam állottam az élén, Eperjesen, a hol nevezetesen az evangelicus collegiumban indult meg élénk mozgalom a szabadelvű modern eszmék és a nemzeti nyelv mellett már a 30-as években, s két lelkes férfiú elméjében fogamzott meg az eszme, hogy nagy lendületet lehetne adni a szellemi életnek egy helyben megalapítandó könyvkereskedés által. E derék két férfiú nevét méltó felemlíteni; az egyik Benczur József, ki csak múlt évben fejezte be érdemdús földi pályáját, akkoriban tanári minőségben buzgólkodott az eperjesi collegiumon, az ötvenes évektől kezdve pedig közgazdászati téren működött közre városa és megyéje jólétének előmozdításában. A másik Schmidt András jeles tanfőúr, ki ugyancsak a harmincas évek elején életbeléptetett, s majd országos hirre jutott mintaszerű leánynöveldejében jóformán az egész ország középosztálybeli jelesebb családai oltotta a hazaszeretet és nemes érzések csiráit.

E két férfi alapította meg Eperjesen azt a könyvkereskedést, mely jobb és rosszabb viszonyok között 1835 óta hozzájárult az irodalom és műveltség propagációjához a felső vidéken, vevőközönségét majdnem két évtizeden át számos megyéből toborozván, mondhatnók az ország egyik feléből.

Abban a korban nem is volt ám könnyű dolog könyvet behozatni a külföldről. A Lipszéből, Stuttgartból heteken át tengelyen továbbított csomag, midőn valahára megérkezett rendeltetési helyére, első sorban vesztgázár alá került a censura kedvéért. Censurának nevezték azt a

gyámkodó bölcshintőintézményt, mely által a szabad eszmék terjedését meggátolni és a népek politikai lélegzetét bepólyázni iparkodtak a kormányok; nem volt megengedve más embernek politikai véleményeivel és eszméivel megismerkedni, ha ezeket a censura nem approbálta. A könyvcsomag beérkezését a cenzorral, mely minden könyvkereskedéssel bíró városban alkalmazva volt, kellett azonnal tudatni; csomagot felbontani csakis a censor jelenlétében volt megengedve. És akkor megindult a hajszá tilos könyvek után; a mely könyv vallási vagy politikai szempontokból a censor kegyét ki nem nyerhette, az irgalom nélkül confiscáltatott. Nagy ügyesség és jártasság kellett tehát ahhoz, hogy az érdekes könyvek az elkobzás sorsától megóvassanak; az új eszméket hirdető könyvek régi ruhában is olykor igen fura ábrázattal præsentalták tehát magukat. Veszedelmesnek mondott politikai röpiratok például orvostani címlappal voltak ellátva, az idegen vitorla alatt könnyű szerrel áttevezett olykor számos féltett jószág.

A közel múltban, az ötvenes években, abban a szomorú korszakban, midőn minden nemzeti aspiratio elfojtatott, merő martyrium volt egyaránt íróra és könyvkereskedőre nézve nemzeti irodalmunkkal foglalkozni; idegen emberek intézték sorsunkat, összes nemzeti társadalmi, nevelési és közgazdászati életünket, a politikai és közigazgatási körök döntő férfiai tudományos experimentumokra használták fel szép hazánkat és népünket; bebizonyítandók azt, miképen kell, hogy ország és nemzet ne kormányoztassék. Abban a hirhedt Bach-korszakban nemzeti és magyar könyvkereskedelemtől alig lehetett szó; sem irodalmunkra, sem hazai könyvkereskedelmünkre nem jártak kedvező idők.

De, midőn valahára derülni kezdett a politikai láthatár, mikor azok a végtelen rendőri és administratív zaklatások szünetezni kezdtek, vajmi kevés könyvárus akadt széles e hazában, kik az irodalomra irányzott nemzeti követelményeknek megfelelni tudtak volna, és a kik hivatásuknál fogva leginkább lettek volna hivatva a nemzeti szellem ápolására, az irodalom gyarapítására: a könyvárusok nem értették meg korukat, nem ismerték fel magasztos feladatukat; voltak ugyan helyenkint értelmes, képzett könyvárusaink, nem volt azonban magyar könyvkereskedelem.

Német járszalag, német szellem voltak mérvadók, német a forrás, német az észjárás, német a könyvvezetés, szóval az egész forgalom és ügykezelés német volt hazánk egyik legfontosabb, de az irodalom közvetítésére, sőt annak felvirágoztatására legjelentékenyebb, legmérvadóbb kereskedelmi osztály körében. A könyvkereskedők jó nagy része még elképzelni sem birta, hogy ezt az üzletet magyar szellemben és a magyar nyelv alkalmazása mellett vezetni lehessen. Csak későn, midőn a nemzeti nyelv más osztályokban gyökeret vert és a közéletben mindinkább tért hódított, mikor a közönség és a sajtó megpirongatta megrögzött németségben mozgó néhány kartársunkat, akkor tudta csak egyik másik könyvárus magát nagy nehezen eltökélni arra a nagy áldozatra, hogy a nemzeti nyelvnek tért engedjen üzleti ügykezelése körében.

Ilyen mostoha viszonyokkal kellett megküzdeni magyar hazájában a magyar könyvnek és a hazai könyvkereskedelemben a nemzeti nyelvnek, ilyen viasz állapotok ellen kellett síkra szállani az újabb nemzedéknek; csoda-e akkor, hogy nemzeti irodalmunk nem jutott zöld ágra?! Egyik legtekintélyesebb és a nagy közönség részéről dédelgetett kiadó dús vagyonra szert tévén magyar kiadmányai útján, midőn a hatvanas évek derekán a pályáról félig lelépett, vagyonának egy részét és üzleti összes erejét arra az áldás nélküli vállalkozásra fordította, hogy magyar hazájában német munkákat kiadjon; monumentális bizonyítéka annak, hogy még azok is, a kik könyvkereskedő létükre leghelyesebben tudták megítélni a maguk korának és nemzedékének követelményeit, azok is félreértették és tévúton jártak.

Nemzeti irány tekintetében nagyot haladt hazai könyvkereskedelmünk az utolsó emberöltő óta; nem dicsekedhetünk ugyan most sem azzal, hogy karunkban képviselve volna nagyobb

számmal az az osztály, mely a nemzeti élet fentartóját és sarkoszlopát képezte évszázadokon át, mely műveltsége és társadalmi fölénye által karunk niveauját emelni, socialis helyzetünket feljebb vinni, osztálybeli összeköttetések által még az anyagi jobblétet is öregbíteni képes volna. Hazánk értelmisége számkivetette magát minden üzletszerű foglalkozásból, kerülte tehát még azt a pályát is, mely a szellemi tőke termékeit vásárra hozza: a magyar intelligentia szabadkozott az értelmi árukkal való adás-vevés ellen. Jóllehet vagyunk most is számosan, kik még a hivatásszerű szakképzettséget sem sajátíthattuk el kellőképpen, jóllehet meg kell küzdeni még a legtevékenyebbnek is az általános anyagi szűk viszonyokkal, bizonyos mérvű megelégedéssel pillanthatunk mindazonáltal arra a nagy haladásra, melyet mint magyar könyvkereskedők immár elértünk.

Míg a harmincas években az imént vázolt viszonyok szerint egyes könyvkereskedő egész országrészekre terjeszthette ki üzleti tevékenységét, a mi napjainkban alig van város az országban, mely legalább *egy* könyvkereskedés áldásaiban nem részesülne. Megszaporodunk számszerint évről évre, legyen szabad azt a reményt táplálnunk és azon óhajunkat kifejeznünk, miszerint a gyarapodás qualitative is álljon arányban ezentúl. Hogy ezen szaporulás olykor az üzleti elvek szilárdsága rovására történik, hogy fájdalom, a megélhetés mindinkább kérdésessé válik, hogy szóval több helyütt sok is van már a jóból; ezt azoknak a visszás körülményeknek kell tulajdonítanunk, melyek szerint számos ember szakavatottság hiányában a mi tövises pályánkat merő gyermekjátéknak és olynemű üzletnek tekinti, melyhez akár anyagi, akár szellemi tőke nem szükséges. Ezen részben a testületre nézve megszegyenítő, másrészt pedig anyagilag nagyon megkárosító kontárkodásnak, ha nem lehet is hamarjában gátat vetni törvényhozási úton, összetartás és erős disciplina által igenis lehetne korlátokat szabni.

A magyar könyvkereskedelem ép úgy, mint a nemzeti irodalom sok tekintetben rendkívüli lemondással jár; legjelesebb íróink, kiváló költőink most is úgy mint az előző időkben szívük, lelkük legnemesebb termékeit áldozatképpen hordják a haza oltárára; lángeszű és dicső férfiak, kik a nemzet millióiban felkeltik a szép iránti nemes érzést és fentartják a hazaszeretet szent tüzét: a megélhetés nehézségeivel kell, hogy megküzdjenek, és ama ritka kiválasztottak, kik az isten áldásában csakugyan részesülnek, épen csak annyit tudnak producalni anyagi eredményképpen, hogy némileg tisztességesen megélhessenek. Angol, francia és német írók, ha hírre, névre tettek szert, fényes állást foglalnak el, palotákat építenek, birtokot szereznek; magyar író és költő még akkor is koplal, mikor országszerte dicsérik, bámulják, sőt itt-ott még olvassák is. Már akkor mit szóljunk nemzeti könyvkereskedelmünkről? Ész és akarat, tehetség és kitartás, ügyesség és értelem a teendők alkalomszerű megindításában, mely tulajdonságok mellett más országbeli szakavatott könyvkereskedőnek kellemes, gondnélküli és tekintélyes állást biztosítanak, nálunk azok mit eredményeznek? Legjobb erőink, legképzettebb kartársaink meddő munkásságot folytatnak akár a könyvelárusítói, akár a kiadói pályán. Szükségnek iparkodunk megfelelni, felöleljük munkakörünkbe mindazokat az üzletágakat, melyekkel a közönség igényeit ki lehet elégíteni, producaljuk kiadói téren is egymásután mindazt, a minek hazai irodalmunkban érezhető hiányát észleljük, befektetünk vállalkozásainkba tőkét, sőt vagyont, reá fordítjuk agyvelőnk és idegeink összes ruganyos apparatusát, szívvel-lélekkel neki vetjük magunkat hivatásbeli feladatunknak, őrizzük és gyarapítjuk a nemzet legdrágább kincsét, irodalmunkat, bemutatjuk a világnak azt a nemzetek életében igen ritka példát, miképpen tud a magyar évszázados önhibánkivüli mulasztásokat még az irodalom terén is rövid néhány évtized alatt kipótolni, és ime az eredmény reánk könyvkereskedőkre is ép úgy, mint a szellem specifikus munkásaira-meddő fáradság, merő csalódás!

A mezőgazda, ha gonddal, szorgalommal folytatott munkája sikerrel jár, ha az évenként kivetett mag akár csak egyszer-kétszer egy több évi cyklusban hoz jó termést, az istenét megáldhatja, van bőséges életben s mindenben; az előző évek kárai gyorsan eltűnnek. A magyar

irodalomban vajmi kevés cikk szolgáltatja vissza a befektetett tőkét, az az eset pedig nagyon ritka, hogy valamely tisztességes kiadói vállalat még bőségesen gyümölcsözne is. A mint pedig a gazda inkább irtja, semhogy vetne gazt és konkolyt, karunkban alig akad oly vállalkozó, ki a nép szellemét megmételtyező ocsmány irodalmi termékek útján vagyont szerezni iparkodnék.

Nagy önmegtagadással jár ezeknél fogva a mi pályánk, nagy resignációval már azért is, mert bizony erkölcsi kárpótlásnak sem örvendhetünk az anyagi sikerek elmaradásáért. Sőt vádolnak még most is folyton és demonstrálják nekünk életbevágó tények által, miként hivatásszerű kötelességünknek az irodalom gyarapítása körül nem teszünk eleget. Mert minemű más okból alakulnak még folyvást más-más új könyvkiadótársulatok az irodalomban csakugyan mutatkozó hézagok kipótlására. Fogja-e a későbbi kor jobban méltányolni ezen társulatok eddigi működését, megdicsérendő buzgalomnak és nagy érdemnek tekintsük-e mi némely jelesebb külföldi munkának lefordítását és átplántálását honi nyelvünkbe, nem tudom; véleményem az, hogy a könyvkiadótársulatok nemes célt igenis követnének és létfeltételüknek inkább felelőnének meg, ha díjak és pályázatok útján a nemzeti, önálló irodalmat felkarolni, eredeti tudományos művek megalkotására ösztönözni fognának a hivatott szakköröket, az üzletszerű vállalkozókra, a könyvkereskedőkre bízván olynemű jeles külföldi könyvek lefordíttatását és közrebocsátását, melyeknek kiadása amúgy sem jár kockázattal. Eltévesztett dolognak tekintem különben a kiadótársulatok abbeli intézkedését, hogy napi szükségnek megfelelő tankönyvekre is terjesztik ki kiadói tevékenységüket; ezen tankönyvekre a meglett, gyakorlati pályán működő orvosnak vagy mérnöknek nagyobbára semmi szüksége; könyvtárába a tankönyv már nem való, míg az egyetemi polgár, a ki több tekintetből a cyclusokra szóló kötelezettségnek megfelelni nem képes, a sürgősen szükségelt tankönyvhez vagy épenséggel nem tud jutni, vagy ha mégis ráakad valamely antiquariusnál, akkor a kétszeres-háromszoros árát kell hogy megfizesse.

Más nemzetek könyvkereskedői karában akadunk nem csupán számos vagyonos emberre, hanem egyúttal igen tekintélyes, befolyásos és magas állású férfiakra, országgyűlésekben és városi képviselőtestületekben; és a mikor erre alkalom nyílik, a könyvárus szolgálhat felvilágosítással, és amaz országokban nem igen fordulnak elő olynemű intézkedések, melyek egy egész kart és osztályt súlyosan megkárosítanak, mely intézkedéseknél azonban a szakemberek véleményét még meg sem kérdezik. A mi bajainkat és anyagi jólétünket hátráltató visszás állapotokat megszüntetni már csak azért sem lehet, mert hiányzik a döntő körökkel való közelebbi kapocs, akár személyes, akár testületi összeköttetés.

A mondottakból azt lehetne következtetni, hogy fiatal nemzedékünket tövises pályánktól visszariasztani szándékozom, hogy a könyvkereskedelmet veszedelmes és minden józan ember részéről kerülendő foglalkozásként akarom bemutatni. És íme én mind az eddig kifejtettek dacára a könyvkereskedői pályát a legnemesebbek egyikének nyilvánítom; büszkeségét lelheti benne és megelégedéssel követheti, a aki be van avatva és kellőleg felszerelve. – Én csak kettőt kötök ki, kettőt várok el mindazoktól, kik magukat e hazában a könyvkereskedői pályára elszánják: szakképzettséget és nemzeti szellemet és ihletiséget. Képzettségre, mély gyökeret vert általános műveltségre van szükségünk különösen ezen a pályán, a nélkül sem anyagilag, sem erkölcsileg nem mehetünk messzire ezentúl. Nem szabad azonban ismereteink bizonyos egyoldalúsága által elkorcsosodnunk; nem egy nemzet irodalmát, hanem az élő nemzetek virágzó irodalmait kell az ókori classicusok mellett ismerni, nem egy chablon szerint szabad ügyeinket vezetni, hanem saját hazai viszonyainkhoz és a mi közönségünk szükségéhez mért ügykezelést kell alkalmaznunk. Nem szabad, hogy mi mindenben az egyik szomszéd nemzetet imitáljuk; nem szabad magunkat továbbra is mint annak gyarmatát tekintenünk és eltűnnünk, hogy sajátos hazai viszonyainkat és karunk gyengéit ügyesen felismerő külföldi versenytársak által kizsákmányoltassunk és hogy saját édes hazánk a könyvkeres-

kedelem terén is szabad predául szolgáljon azoknak, kik magukat nemzetünkkel szemben culturhordozóknak és a mi kárunkra folytatott ügyes üzleti míveleteiket culturmissiónak tekintik.

Igenis uraim, abban a mi gyámoltalanságunkban, azokban az előbb ecsetelt irodalmi és társadalmi szomorú viszonyokban keresendő az oka annak, hogy karunk, évtizedek óta tespedésnek, üzletünk pangásnak és pályánk bizonyos tekintetekben hanyatlásnak indult. Számtalan fogyatkozás és mulasztás kipótolandó könyvkereskedelmünk felvirágoztatása céljából; nem csupán a közönségen múlik a nemzeti irodalom iránti közöny; feladatunk és hivatásszerű kötelességünk a közönség figyelmét első sorban saját nemzeti irodalmunk termékeire felhívni, ezeket ajánlani és ezek számára mennél szélesebb körökben tért hódítani. A nemzeti irány az egyetlen panacea kóros állapotaink kigyógyítására; addig azonban, míg egyes magyar cég valamely középrendű német regényből egész teherszállítmányokat hozat meg, és azt százával tudja elhelyezni, holott saját jeles íróink számára a közönség vásárlási hajlamát felkelteni vagy nem tudja, vagy nem akarja, addig csupán a közönség közönyét emlegetni nincsen helyén.

Hiba és mulasztás történik mindkét részről; a magyar közönség külföldieskedése sujtó, bénító hatással van még most is a magyar könyvkereskedelemre; már csak azon a közvetítési nyereségen, mely a közönség részéről közvetlen, vagy ügynökök útján a külföldről behozatott könyveken reánk nézve veszendőbe megy, bizony szépszámu hézagpótló jeles magyar munkát lehetne produkálni; de lehet-e másrészt azt a közönyt helyeselni, mellyel nevezetesen a fővárosi cégek évtizedeken át nézték a külföldi concurrencia elharapódzását?

Hogy tributariusai és uszályhordozói ne maradjunk saját hivatásunk körében a szomszéd nemzeteknek, hogy ifju nemzetünkhöz illő élettelses, önálló működést kifejthessünk, arra, uraim, az önök kifáraszthatlan közreműködése szükséges.

Csak olyan nemzetek bírnak jövővel, kik öntudatukat el nem veszítik, csak olyan testületek prosperálhatnak, kik saját lábuk alól a talajt elragadni nem engedik, kik feladatukat teljesíteni, saját érdeküket bárminemű fenyegető vagy támadó áramlattal szemben megóvni, magukat megvédelmezni tudják. Ilyen szempontokból indultak ki a magyar könyvkereskedők egyletének megalapítói. Nem hiúság, nem önző érdekek, vagy balga fontoskodás és becsvágy hozták azt létre, hanem karunk bajait felismerő és üzleti viszonyaink iránt éber szemmel és érdeklődéssel viseltető néhány kartársunk buzgalma; azt remélték, miszerint egyesült erőnek és a közös célok iránti törekvésnek áldásos eredménye az lesz, hogy a magyar könyvkereskedelmet mennél önállóbbá tenni és a külföldi, minden lépten-nyomon érezhető súlyos concurrentiát legyőzni fogjuk, azt remélték, hogy belső szilárd szervezet által karunkat becsületben és tekintélyben magasabb színvonalra vinni fogjuk. És íme mit tapasztaltunk? Tekintélyes cégek és befolyásos társulatok feloldottaknak tekintik magukat az alól, hogy akár tagokul belépni az országos egyesületbe, akár közreműködésük által nyomatékot szerezni akarnának az egylet intézkedéseinek. A kik magukat jól érzik saját lábukon és az egylet közbenjárására nem szorulnak félvállról és sajnálkozó mosollyal szokták tekinteni ezen egylet munkálkodását. Olykor-olykor leszállanak ugyan az olympusi magasból, vagy bemártják tollukat maró ironiába, hanem erre kell, hogy saját anyagi érdekek valami tekintetben megtámadva legyen. Egyetértő és összhangzatos, az egész kar által kifejtett összeműködés nélkül azonban messzire menni nem fogunk, a mint – fájdalom – mostanáig sem sikerült karunk tekintélyét öregbíteni.

Az a múlt télen írói körökben megindult mozgalom, mely a könyvvásárlási hajlam fejlesztését a közönségben tűzte ki tanácskozásai és esetleges tevékenysége céljául, minden jó indulata és részben érdekünkben való iránya mellett is reánk nézve tulajdonképen megszégyenítő dolog; szegénységi bizonyítvány az, uraim, a könyvkereskedelem részére, mely nem képes sem

megragadni valamely jó alkalmat, sem felhasználni a kellő tényezőket, hogy saját erejéből lendítsen önön sorsán.

Ennek a tespedő állapotnak azonban ki az oka? Nem azok, uraim, a kik bármily gyarló tehetséggel, bár mily csekély eszközökkel járulnak hozzá könyvkereskedelmünk közös érdekeinek előmozdításához; nem azok, a kik önmegtagadással, sőt olykor még személyes vagy üzleti magánérdekeik rovására megóvják karunk közös érdekeit és iparkodnak érvényt szerezni a collegialis méltányosság és jó egyetértés követelményeinek; hanem igenis azok, kik képzeletükben magasabb piedestálra helyezkedve, lenéző, kicsinylő, vagy még becsmérő magukatartása által is a közös érdekek erélyesebb megvédését, a mindinkább súlyosbodó nehézségek leküzdését majdnem lehetetlenné teszik.

Ha odáig fejlődik majd a magyar könyvkereskedelem, hogy a mi nemzedékünk munkálkodása felett ítéletet mondani érdemes lesz, azt a szomorú képet kellend feltárni, miszerint egy csomó e korbéli férfi, kiben meg volt a hivatásszerű képesség és tekintély, csupán abstinencia által tüntette ki magát és tette meddővé a többieknek buzgó fáradozását.

Fiatal nemzedék! Önöké a jövő! Ébredjenek új életre, fejlesszék és gyarapítsák a nemzeti irodalmat, fejlesszék és gyarapítsák a magyar könyvkereskedelmet! Önök fáradozásának és buzgalmának sikerülend a magyar könyv piacát kitágítani és a külföldtől visszahódítani saját közönségünket, mely csak azért pártolt el tőlünk és azért keresi fel más országok emporiumait, mert a mi tehetetlenségünkkel szemben ott élelmes, érdekét ügyesen gondozó könyvkereskedelemre talált, vagyis inkább ez utóbbi által minduntalan felkerestették.

Üdvözlöm Önök működését a «Csak szorosan» segédegyletben, üdvözlöm Önök iparkodását, hogy társas érintkezésükben, egyleti körükben komoly irányt követnek, hogy látkörük kibővítését, ismereteik szélesbítését tűzték ki egyletük céljai közé, ez által hozzájárulnak hazai könyvkereskedelmünk ezentúli gyarapodásához, ez által biztosítják saját jövőjüket, ez által sikerülend Önöknek karunkat méltóvá tenni azon hivatásra, melyet elvállal ugyan bárki, melynek azonban fájdalom, kevesen tudtunk megfelelni.

Ajánlom Önöknek Uraim a «Csak szorosan» összetartást és kitartási szívélyes érintkezést, egyesületünk mindenestre öregbíteni fogja üdvös befolyását komolyabb tendenciái által és ha összetartanak, egyletünk tekintélye is meg fog annyira szilárdulni, hogy mágnesképen vonzó erőt fognak kifejteni azon kartársainkra is, kik jelenleg távoltageik által tündökölnék. Emeljük magasra a nemzeti szellem lobogóját és ezen aegis alatt folytassák erélyes elszántsággal az önképzés hálás művét.